

ХИРУРГИЧНИ ИНСТРУМЕНТИ НА ТРАКИТЕ ОТ I ВЕК, МЕЖДУ КОИТО И ЗА ОЧНА ХИРУРГИЯ, ПРИЛИЧАЩИ НА СЪВРЕМЕННИТЕ

К. Коев

Клиничен център по спешна медицина, МУ – София

THRACIAN SURGICAL INSTRUMENTS DATING FROM THE 1-ST CENTURY, AMONG WHICH THOSE FOR OCULAR SURGERY RESEMBLE THE CONTEMPORARY ONES

К. Коев

Clinical Centre for Emergency Medicine, MU – Sofia

Резюме: Проследено е развитието на хирургията и на очната хирургия в древността. Представени са 18 хирургични инструменти, между които и за очна хирургия, на траките от първи век, от античен некропол в Караново. Някои от тях приличат на съвременните, което свидетелства за високото развитие на хирургията при траките. Наличността на този комплект от медицински инструменти, принадлежащи на лекар, погребан в една от 26-те тракийски могили в Караново, показва не само високия социален статус, който е имал той, но че този социален статус се е равнявал на статуса на тракийските владетели.

Ключови думи: хирургични инструменти, траки, история на медицината, лечение на очни заболявания

Адрес за кореспонденция: Доц. д-р Красимир Коев, дм, Клиничен център по спешна медицина, МБАЛ „Царица Йоанна“, ул. „Бяло море“ № 8, 1527 София, e-mail: k0007@abv.bg

Summary: It is followed the development of surgery and of ocular surgery in ancient times. There are presented 18 surgical instruments, among which those for ocular surgery of the Thracians, dating from 1-st century in an ancient necropolis in Karanovo. Some of them resemble the contemporary ones, which shows the high level of development of Thracian surgery. The presence of this set of medical instruments, belonging to a buried physician in one of the Thracian mounds in Karanovo shows not only his high social status, but also the fact that this social status was equal to the one of the tracion rulers.

Key words: surgical instruments, Thracians, history medicine, treatment of the eyes diseases

Address for correspondence: Assoc. Prof. Krasimir Koev, MD, Clinical Centre for Emergency Medicine, MHAT "Tsaritsa Joanna", 8 Byalo more str., Bg – 1527 Sofia, e-mail: k0007@abv.bg

Почти липсват документи, които описват развитието на хирургията при древните траки.

Хирургията е била на особена висота в Древен Египет и Индия, откъдето са и най-старите документи [1, 2, 3, 4, 5]. През 1862 г. в Египет е открит папирусът на Едвин Смит, писан преди повече от 4000 години. В него се описват различни хирургични техники, особено при съединяване на ръбовете на раните, изваждане на камъни от пикучния мехур, ампутации. В покъсен период (300-250 г. пр.н.е.) град Александрия в Египет става център на развитието и на хирургията посредством създаването на голямата Александрийска школа.

В Индия още преди 2500 години Сушрута описва в текстове множество хирургични инструменти и тяхната употреба. Той е познавал използването на упойващи вещества като индийския коноп [2]. Извършвал е различни хи-

рургични операции – премахване на фистули на ануса, премахване на сливици, оперативно лечение при чревно запушване, цезарово сечение, ампутации. Имал е голям опит в ринопластиката. Пластичното оформяне на нов нос чрез кожни ламба по съседство се използва и днес и се нарича "индийски" способ за ринопластика.

В Гърция, и по-точно на остров Кос, от Хипократ и неговите ученици (460-370 г. пр.н.е.) са поставени основите на медицината и на хирургията. На него се дължи, освен всичко друго, и първото познание за хирургичния шев като идея.

Хипократ е изградил цялостно учение за лечението и профилактиката на заболяванията, което поставя основите на научната медицина. Той е достигнал по емпиричен път до необходимостта от асептика и антисептика при опера-

ции. Препоръчвал е почистването на раните с вино или преварена вода, почистването и бръсненето на кожата на мястото на оперативния разрез, използването само на чист превързочен материал.

Редица хирургични методи, въведени от Хипократ, сега продължават да се практикуват и носят неговото име. Например лигатурният способ за лечение на аналните фистули е метод на Хипократ. За наместване на изкълчването на раменната става и днес се прилага методът на Хипократ чрез поставяне на петата на крака на лекаря в аксилата на пострадалия. Известна е също така шапката на Хипократ – за превръзка на главата. След Гърция развитието на медицината продължава в Рим. Особено се развива хирургията, като са продължени традициите на гръцките лекари. Хирурзите не са се колебали да зашият раните на войниците и гладиаторите и да извършват по онова време достатъчно сложни хирургични интервенции. Най-известните лекари, прославили хирургията в древен Рим, са Целзус и Гален от началото на новата ера. Името на Целзус остава в историята на медицината с описанието на местните признаци на възпалителния процес. След рухването на Римската империя познанията на гърците и латинците са възприети и продължени от арабите. Разес, лекар в болницата в Багдад, пише много трудове, основаващи се на текстове на Хипократ и Гален, но и на собствени клинични наблюдения [4, 5].

Сведенията за заболявания на очите в древността също са описани [1].

В старите египетски папируси са изложени повече от сто лечебни предписания за болните очи. Името на древен офталмолог, стигнало до днес, е Ири. Главният жрец на храма в Хелиополис е Бил Куи, откривател на лекарствата за очите под формата на капки. Подробности могат да се намерят в папируса на Еберс, където в № 419 се отделя място за очните заболявания. Очните лекари са практикували под закрилата на бог Тот. Самият бог се представя в един древен паметник: „Аз съм Тот, лекарят на окоето на Хорос“. Някои изтъкват бог Амон като лечител на кривогледството. В текстовете на папирус на Е. Смит е описано, че в очи е инжектирана кръв след удар в областта на слепоочието, а също и поява на кривогледство след фрактура на черепа. В университетския музей в Лондон се съхраняват изцяло изработени очни протези от времето на фараоните. Един барелеф изобразява как лекар вади с игла чуждо тяло от окоето.

При проучването на главата на Нефертити е установено, че тя е имала перде на лявото око, което явно не е било оперирано. Описано е, че гръцкият лекар Кризип е правил операция на перде на очите три века преди нашата ера, като самият той съобщава, че тази операция е била редовно извършвана в Египет от много години.

Тъй като сведенията за развитието на хирургията при траките са оскъдни, осъществихме експедиция, като посетихме античен некропол (края на I-началото на II в.) в Караново. Некрополът се състои от 26 надгробни могили. Уникална древна колесница с 4 големи колела и скелетите на два коня открива през ноември 2008 г. екипът, ръководен от археолога Веселин Игнатов от нозагорския исторически музей. Посетихме археологическия музей в Нова Загора.

В България, а и в повечето страни по света медицинската археология не е развита. Развиването ѝ ще допринесе да се отговори на много неизяснени въпроси и в медицината.

В Караново, в една от надгробните тракийски могили, през I-II век след Христа е погребан високопоставен и изтъкнат лекар. Погребан е с комплект от 18 хирургични инструмента от бронз, инкрустирани със сребро и злато, които малко се различават от днешните инструменти.

Тези инструменти са доказателство за:

1. Високото развитие на медицинската наука при траките и в древността като цяло. За високото развитие на медицината в древността свидетелстват и намерените в некропола в Дуранкулак черепи на хора отпреди 10 000 г., които са били трепанирани с много фин кръг. Там обаче не са намерени инструменти. Подобни трепанации са били извършвани при атцеките и маите. Съдейки от намерените хирургични инструменти в Караново, се установява високото развитие на медицината при траките. Интересно е, че някои от инструментите са подобни на използваните при очни операции за вътрешно перде. Жак Давиел (1693-1762 г.) е известен френски очен лекар на крал Людовик XV, който на 21 април 1741 г. успява за първи път да направи екстракция на катаракта – вътрешно перде. Един от инструментите, с които е оперирал, носи неговото име – давиелова лъжичка. Същият инструмент, но в малко по-голям размер удивително прилича на един от намерените 18 хирургични инструмента. Освен това има инструмент кюрета, подобен на този, който се използва при операция за халацион. Има няколко пинсети, идентични със съвременните. Необходимо е да се направят по-задълбочени изследвания.

2. Този комплект от хирургични инструменти е намерен на територията на Древна Тракия. Досега другаде не са открити такива инструменти. Това показва, че те са използвани за сложни операции от екип от няколко души, което говори, че при траките е имало организирана форма на болнично лечение. В този случай тези инструменти дават основание да предположим, че при траките се е осъществявала не само организирана първична помощ, но и организирано болнично лечение.

3. Наличността на този комплект от медицински инструменти, принадлежащи на погребания лекар в една от 26-те тракийски могили в Караново, показва не само високия социален статус, който е имал той, но че този социален статус се е равнявал на статуса на тракийските владетели.

Лекарят в редица случаи е бил равнопоставен с тракийския владетел. Това също говори за високото обществено значение, което са придавали древните траки на медицинската наука и практика.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Б а б и н о в , А. Древната египетска медицина. С., 1976, 75-80.
2. Д а м я н о в , Д. и М. Апостолов. История на хирургията в България. С., 2008.
3. А п о с т о л о в , М. и П. Иванова. История на медицината и сестринството. С., 1998.
4. А п о с т о л о в , М. История на медицината. С., Мед. и Физк., 1977.
5. У о р д , Б. История на медицината. София, СофтПрес, 2008.

Постъпила – 30 август 2011 г.